

Antal Szerb Pendragonin legenda | Maailmankirjat

A Pendragon Legenda, 1934. Suom. Juhani Huotari Atena, 2008

Joonas Sääntti

Unkarilaisen maailmanmatkaajan Antal Szerbin fantasiaromaani Pendragonin legenda (1934) on tyylin mestarinäyte. Ensimmäisessä persoonassa kerrotun romaanin päähenkilö on Englannissa asuva unkarilainen emigrantti Janos Batky.

Batky esittelee itsensä innokkaaksi anglofiiliksi, mutta toisaalta hän suhtautuu mannermaisella, hiukan ylimielisellä ironialla britteihin, joiden asiallinen tyyli ei suvaitse puhetta älyllisistä harrastuksista saati intohimoista. Hän on myös salatieteisiin erikoistunut historiantutkija, joka kaippaa kadonneen maailman mystiikkaa. Batky tulee asiantuntemuksensa vuoksi sekaantuneeksi vanhan ylimyssuvun perintötaisteluihin, jossa kaukaisen, myyttiksi muuttuneen historian tapahtumilla on suuri merkitys.

Pendragonin legenda on mainostettu *Da Vinci*-koodin edeltäjänä. Salaseuroja, piilokäytäviä ja linnaromantiikkaa tarjoava juoni ei kuitenkaan ole sen olennaisinta antia. Romaani on nautittavimmillaan kertojan päästäessä oman äänensä hallitsemaan. Batkyn kertojanääni rakentaa ironiaa, joka keskeyttää ja kommentoi fantastisia tapahtumia kevyeen tyyliinsä. Tusinavihteestä romaanin erottaa juuri kertoja ja hänen kuvaamansa mainiot persoonat.

“Me kaikki rakennamme itsellemme oman maailmamme pakkomielleistämme ja yritämme viestiä toisillemme vajavaisilla valomerkeillä.” (207)

Näin toteaa Batkyn ihailema Pendragonin jaarli aristokraattisessa monologissaan naisista ja rakkaudesta. Jaarli tulee tiivistäneeksi romaanin keskeisen teeman: pakkomielleet ja niiden kyvyn muokata todellisuutta. Kuten niin monet muutkin hahmot, jaarli on rakentanut oman todellisuutensa todisteista huolimatta.

Tämän teeman jatkuvuutta ei heti oivalla, sillä se sulautuu osaksi muuta tarinaa. Onhan fantasiakirjoille yleensä tyypillistä häilyminen tapahtumien luonnollisen ja yliluonnollisen selityksen välillä. Niinpä niihin kuuluu lähes automaattisesti pohdinta aistitodellisuuden luotettavuudesta ja sen riittävydestä maailman tulkinassa.

Jaarlin esi-isät olivat kiellettyihin opintoihin antautuvia ruusuristiläisiä, jotka uskoivat ruumiin ylösnousemukseen ja ikuiseen elämään. Batky puolestaan elää järkeä ja kohtuutta henkivässä modernissa maailmassa, jossa hänen kaipaamilleen salaisuuksille ei ole tilaa. Tarina kuljettaa hänet British Museumin kirjastohuoneesta romanttisempiin maisemiin, Walesin maaseudulle, jossa Batky saa todistaa vielä modernia asiallista maailmaa edeltävien kansanuskomusten elävän. Täällä kaikki on mahdollista, varsinkin öisin.

Pakkomielleet eivät romaanissa liity pelkästään uskontoon ja kullantekemiseen vaan myös rakkauteen. Pendragon on rakastunut naiseen, joka on ilmeisesti yrittänyt murhauttaa hänet.

Batky näkee jaarlin rakastuneen myytiin, jota hän ehdoin tahdoin pitää yllä. Sama koskee hänen omaa haluaan nähdä naisissa vain jonkin symboleita.

“Naisen arvon määräävät hänen taustansa, hyvä tai huono maineensa, edelliset rakastajat tai vieras maa, josta hän on kotoisin. Rakkaus on kuin vanhan-aikainen maisemamaalaus: etualalla pieni hahmo, nainen, jota rakastamme – ja taustalla vuoria ja virtoja, rikas, merkityksellinen, laaja maisema.” (90.)

Asetelma on tuttu monen 1900-luvun pakkomielleisen mieskertojan tyylistä, Nabokovin Humbert Humbertista Philip Rothin tunnustaja-Portnoyhin. Halun kohde on täytetty kulttuurisilla merkityksillä, jotka muuttavat naisen yksilöllisen olemuksen ja arkiset eleet fetteiksi. Batky ei kuitenkaan ole heidän tapaansa epäluotettava kertoja, sillä hän osoittaa olevansa tietoinen omista pakkomielleistään. Maskuliininen ylimielisyys, joka ironisista lauseista henkii, ei siis ole Batkyn (eikä varsinkaan itse teoksen) koko “näkemys”. Lukija naureskelee yhdessä Batkyn kanssa hänen pakkomielleelleen valloittaa jaarlin sisäkontytär Cynthia, jossa lumoa se, mitä hän symboloi: yläluokkaisuutta ja virallista “englantilaista kulttuuria”.

“Suudelllessani Cynthiaa tunsin flirttailevani englantilaisten sonettien kanssa, viisipolvisten jambien mukaan.” (166.)

Vaalea linnaneito ei kuitenkaan pysy roolissaan, vaan uskaltaa esittää omiakin näkemyksiä. Batky on hämmentynyt:

“Aivan kuin heitä olisi ollut kaksi. Sanat jotka hän lausui, eivät lainkaan sopineet siihen hahmoon jonka minä hänessä näin. Minun Cynthiani oli sellainen, joka pyöryy nähdessään armaansa syövän nakkeja, mutta sopivan tilaisuuden tullen hakkaa piikansa naaman turvoksiin – linnanneito, joka hallitsee ylpeänä lyyrisiä pikku ympyröitään eikä edes huomaa kokonaisten kansakuntien kuolevan samalla nälkään. En luopunut toivosta, että Cynthia olisi todellisuudessa sellainen kuin millaisena minä hänet näin, mutta että hän oli vain saanut vääränlaisen kasvatuksen.” (214.)

Batkyn tarinassa olennaista on se, miten toiset hahmot myös yllättävät ja ylittävät hänen määritelmänsä. Batkyn kertomus onkin jatkuvaa väärintulkinnan tarinaa, jossa maailma ja ihmiset osoittavat arvaamattomuutensa.

Romaanissa on erityisesti yksi “uskomaton” naishahmo, jota Batkyn tyylikään ei kykene hallitsemaan: saksatar Lene Kretzsch. Hän on yhdistelmä atleettista, seikkailunhaluista amatsoonia ja käytännöllistä uusasiallista naistyyppiä. Lene on kaikkia mieshahmoa energisempi ja toimivampi. Hän saalistaa ja vaihtaa avuttomia miehiä kuin paitaa mutta suhtautuu heihin suojelevan äidillisesti. Toisin sanoen tyyppi, joka yhdistelee mahdottomia naisen rooleja suvereenisti.

Fantasiakirjallisuuden näkyihin on aina liittynyt tietty profeettallisuus: hurjimmat visiot tapaavat muuttua myöhemmin todellisuudeksi. Kirjailijan kohtalon tietäen en malta olla mainitsematta vielä seuraavaa huomiota, vaikka se voi olla ilmeinen ja banaali. Juutalainen Antal Szerbin nimittäin kuoli keskitysleirillä 1945. Romaanin ilmestyessä 1934 kansanmurha oli vasta suunnitteluasteella. Viimeisten sivujen näyt, joissa kertoja löytää itsensä kiven sisään vangittuna, sisältävät kuin profetian natsien polttouuneista, eräänlaisesta irrationalismin ja mystiikan voitosta.

“Kuljimme halki tyhjien salien, joissa kohisi jokin määrittelemätön elämä, aivan kuin lähistöllä olisi ollut suuri lämmityskattila. Mutta salit olivat tyhjiä eikä mikään liikahnut. Savu oli sankkaa, kuljimme sumussa kuin yöllisellä järvellä.” (270.)